

**FENOMEN AKTIVNOG STARENJA U PROCESU KREIRANJA JAVNIH
POLITIKA U BOSNI I HERCEGOVINI**

**PHENOMENON OF ACTIVE AGING IN THE PROCESS OF CREATING
PUBLIC POLICIES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

STRUČNI ČLANAK

*Prof. dr. Faruk Jašarević**

*Mr. Ermin Kuka**

Sažetak:

Starenje stanovništva, koje ima višestruke socijalne, ekonomske, zdravstvene i druge implikacije i činjenica da neadekvatan odgovor društva na suočavanje sa posljedicama demografskog starenja stanovništva može biti balast predstavlja problem, ne samo za starije generacije, već i za društvenu zajednicu. Koncept „uvođenja aktivnog starenja u javne politike“ s naglaskom da predstavlja osnovnu stratešku akciju u Madridskom međunarodnom planu starenja, ogleda se u integraciji fenomena aktivnog starenja stanovništva u javne politike na međunarodnoj, regionalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini. S tim u vezi, aktivnosti na afirmaciji i promociji politike aktivnog starenja našle su se u agendama brojnih razmatranja i aktivnosti usmjerenih na razvoj država, osobito u ekonomskom i socijalnom domenu. Stoga se u radu nastoji pokazati i dokazati kako je aktivno starenje kompleksno, s obzirom da sadrži brojne ekonomske, socijalne, zdravstvene, kulturne i druge implikacije, a koje imaju specifičan značaj u razvoju bosanskohercegovačkog društva. Osnovna teza jeste da se prilikom kreiranja i implementiranja javnih politika u Bosni i Hercegovini mora respektirati fenomen aktivnog starenja, kao neizbježan preduvjet za iznalaženje odgovora na potrebe svih starosnih grupa. Krajnji je cilj ovakvog pristupa u procesu kreiranja javnih politika dovesti ekonomiju i društvo u harmoniju s demografskim promjenama. Implementacijom fenomena aktivnog starenja u proces nastajanja, kreiranja javnih politika omogućava se optimalnije društveno korištenje potencijala i iskustava kojima raspolažu starije osobe. Iz tih je razloga primjenjen multidisciplinarni pristup istraživanju predmetne problematike, koja je primarno ekonomskog, sociološkog i socijalnog karaktera, uz korištenje relevantnih znanstvenih metoda koje nudi savremena metodologija istraživanja.

Ključne riječi: *aktivno starenje, politika, razvoj, starije osobe, gerontološki centri*

* Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu
E-mail: faruk.jasarevic.sa@gmail.com

* Univerzitet u Sarajevu
E-mail: ermin.kuka@hotmail.com

Abstract:

The aging of the population, which has multiple social, economic, health and other implications and the fact that the inadequate response of society to cope with the consequences of demographic aging of the population can be a ballast is a problem, not only for the older generation, but also for the community. The concept of "active aging in the introduction of public policy" with a focus on the fact that it represents the basic strategic action in the Madrid International Plan of aging, it is reflected in the integration of the phenomenon of active aging population in public policy at the international, regional, national and local level. In this respect, activity in the recognition and promotion of active aging policies have been included in the agendas of many considerations and activities aimed at the development of the countries, particularly in the economic and social domain. Therefore, this paper tries to show and prove how active aging is complex, given that it contains numerous economic, social, health, cultural and other implications, which have specific importance in the development of Bosnian society. The basic thesis is that when creating and implementing public policies in Bosnia and Herzegovina, we must respect the phenomenon of active aging as an inevitable prerequisite for finding answers to the needs of all age groups. The ultimate goal of this approach in the process of creating the public policies is to bring the economy and society in harmony with demographic change. The implementation of active aging phenomenon in the process of formation, public policy to be socially optimal use of resources and experience at the disposal of the elderly. The implementation of active aging phenomenon in the process of formation, creation of the public policies we allow optimal use of resources and experience at the disposal of the elderly. For these reasons, we've applied a multidisciplinary approach to research work, which is primarily economic, sociological and social character, using relevant scientific methods offered by modern research methodology.

Keywords: *active aging, politics, development, elderly, nursing homes.*

1. UVOD

Adekvatna teorijska elaboracija uloge i značaja fenomena aktivnog starenja, kao životne faze svake osobe, u procesu kreiranja javnih politika nužno zahtijeva, prije svega, određivanje pojmovno – kategorijalnog aparata.

Širi se krug znanstvenika i istraživača koji se bave pitanjima aktivnog starenja, pa se, temeljem toga, pojavila i nova znanstvena disciplina, pod nazivom gerontologija. Predmet istraživanja gerontologije jeste „...čovjek (ljudi), prije svega, stariji ljudi, njihov život, proces njihovog starenja i sve što se za njih veže u egzistencijalnom i socijalnom smislu“ (Jašarević, Kuka, 2016). Razvojem ove znanstvene discipline, širila su se znanja i saznanja o starenju kao neminovnoj fazi čovjekova života. Temeljem toga, u literaturi su ponuđene desetine definiranja pojma starenja. Tako, prema jednoj od sistematičnih i obuhvatnih definicija, starenje podrazumijeva „...fiziološke promjene koje se prirodno odvijaju u svih živih bića i neprekidno traju. Neke promjene počinju pri rođenju ili začecem i nastavljaju se do smrti, druge promjene počinju pri sazrijevanju, a završavaju smrću. Starenje se odvija neprekidno na svakom biološkom stupnju (kemijski, stanično,

ktivno, u sustavu organa i organizmu) svakog čovjeka. Znači svaki čovjek drugačije stari, postoje velike individualne varijacije“ (Tomek-Roksandić et al., 2012).

Razvojem gerontološke znanosti, a osobito njene poddiscipline socijalne gerontologije, fokus interesiranja znanstvenika i istraživača se sve više usmjerava na oblast aktivizma starijih osoba, tj. aktivnog starenja. Pod aktivnim starenjem se podrazumijeva „... uključivanje starijih osoba u sve socijalne i druge funkcije, koje će utjecati na poboljšanje njihovog statusa u svim aspektima života i rada“ (Jašarević, Kuka, 2016). Svjetska zdravstvena organizacija definira aktivno i zdravo starenje kao proces koji „...ljudima omogućuje da svoja stremljenja ka postizanju tjelesnoga, društvenoga i duševnoga blagostanja ostvaruju za trajanja cijeloga životnoga vijeka te da sudjeluju u društvenim zbivanjima, osiguravajući im u isto vrijeme, kada im je to potrebno, odgovarajuću zaštitu, sigurnost i skrb“ (Tomek-Roksandić et al., 2012). Dakle, aktivno starenje je, u svojoj biti, produktivno starenje, koje osigurava normalan i zdrav razvoj starijih osoba. Taj se fenomen, u savremenim uvjetima sve više vezuje za procese kreiranja javnih politika relevantnih za ekonomski i socijalni razvoj društva i država.

U suštini, ekonomski razvoj podrazumijeva „...raznovrsne aktivnosti pojedinaca i privrednih subjekata koje se poduzimaju u društvu, a što za posljedicu ima stvaranje materijalnih i drugih vrijednosti kojima se zadovoljavaju mnogobrojne potrebe kako pojedinaca tako i društvene (državne) zajednice“ (Jašarević, Jašarević, 2009). S druge strane, pod pojmom socijalnog razvoja se podrazumijeva „...proces kvantitativnog razvoja i kvalitativnih promjena koje se događaju u sferi životnih, radnih i društvenih uvjeta ljudi“ (Jašarević, Jašarević, 2009).

Evidentno je kako aktivno starenje, tj. aktivizam starijih osoba, izražen i implementiran kroz njihova najrazličitija znanja, iskustva, sposobnosti, vještine i kompetencije, u značajnoj mjeri može utjecati na poboljšanje društvenog ambijenta u svim sferama njihovog društvenog angažmana. Sam pojam aktivizam određuje se na sljedeći način: „aktivizam (lat. *activus*, *agere* djelati, *raditi*) fil. shvaćanje da je za napredak čovječanstva od posebne važnosti razuman i stalan utjecaj ljudskog znanja i htijenja na kulturu i život uopće; praktično, aktivizam je moralni (etički) zahtjev da čovjek ne smije mirovati sve dotle dok ljudska priroda, njegovim stalnim nastojanjem, ne dospije do potpune samospoznaje i samostalnosti“ (Anić et al., 1998).

2. SOCIO - POLITIČKI I EKONOMSKI ASPEKTI STARENJA I AKTIVNOG STARENJA

Prema uvidima Nade Smolić-Krković, status svake starije osobe u obitelji i društvu determiniran je „...složenom kombinacijom brojnih faktora“, od kojih su posebno značajni „...politički, ekonomski i kulturni.“ (Smolić-Krković, 1974).

Promatrano u tom kontekstu pozornost u znanstvenim istraživanjima i praksi treba posvetiti socio - političkim i ekonomskim aspektima starenja i starosti s posebnim naglaskom na sociologiju i psihologiju starenja, kao i ekonomske aspekte i dimenzije izgradnje domova za starije osobe i razvoj mreže gerontoloških centara. Za izvedbu takvih projekata treba animirati male i srednje poduzetnike i zainteresirati ih za ulaganja u kapitalne projekte, a o kojima je do sada skrblila država uz angažiranje javnih resursa

Istraživanja je potrebno usmjeriti na „...osobnosti ritma svakodnevnog života starijih osoba u cilju boljeg razumijevanja potencijala starijih ljudi, ali i problema sa kojima se oni suočavaju u starosti. Znanstveno interesantni rezultati istraživanja i

iskustveno utemeljena saznanja o obimu i sadržaju svakodnevnih životnih aktivnosti starijih osoba, koje su determinirane zdravstvenim statusom, osobnim interesiranjima, ekonomskim resursima, kulturološkim odlikama, trebaju predstavljati solidnu podlogu i polaznu osnovu za donošenje strateških odluka u širem društvenom ambijentu“ (Jašarević, Kuka, 2016). U okviru razmatranja socio-političkih i ekonomskih aspekata starenja i starosti poseban i specifičan segment predstavlja razumijevanje organizacije zaštite starijih osoba i osiguranje uvjeta za zdravo i aktivno starenje.

Jedna od strateških tendencija u Bosni i Hercegovini treba biti osnivanja autonomnih institucija za otvorenu socijalnu zaštitu starijih osoba i afirmiranje njihovog aktivizma u svim segmentima, s obrazlaženjem da postoji ekonomska, socijalna i svaku druga opravdanost takvih programa. Time se omogućava osiguranje ekonomske neovisnosti i pristojne ekonomske egzistencije starijih osoba, koji i u tim godinama mogu biti aktivni pokretači ne samo osobnog, već i ukupnog društvenog razvoja.

Neohodnost uvažavanja socio – ekonomskih kategorija starosti i starenja u svim aspektima koncipiranja javnih politika ukazuje na kompleksnost fenomena starenja koje ima mnogobrojne socijalne, ekonomske, zdravstvene i druge implikacije i činjenicu da neadekvatan odgovor društva na suočavanje sa posljedicama demografskog starenja stanovništva može predstavljati balast, ne samo za starije generacije, već za cjelokupno stanovništvo. Iz tih razloga neophodno je uvođenje fenomena starenja u proces nastajanja tj. kreiranja svih javnih politika, kao neizbježan preduvjet za iznalaženje odgovora na potrebe svih starosnih grupacija. Jehezkel Dror (*Yehezkel Dror*) naglašava kako je „...u temelju javnih politika snažna vrijednosna orijentacija i realizacija općih društvenih ciljeva koje u osnovi određuje politika, a način kako će se ti ciljevi ostvariti prepušteno je javnim politikama koje daju prednost političkom životu“ (Dror, 2006).

Krajnji cilj navedenog pristupa u keiranju javnih politika jeste dovođenje ekonomije i društva u harmoniju s demografskim promjenama. U tom aktivizam starijih osoba ima izuzetno značajniji mjesto i ulogu.

Doprinos gerontoloških i sličnih centara se ogleda i u kontinuiranim istraživačko-analitičkim poslovima čiji cilj je osiguranje uvjeta za daljnji razvoj i unapređenje usluga u sistemu zaštite i promoviranja aktivizma starijih osoba, zasnovane na sagledavanju stvarnih potreba građana. Na taj način oni daju puni doprinos boljem razumijevanju i sagledavanju mnogobrojnih aktivnosti i značajne uloge koju aktivne starije osobe imaju u kreiranju i sprovođenju različitih razvojnih politika.

O značaju aktivizma starijih osoba najbolje kazuje i dokazuje dosadašnja praksa. Naime, mnogo je primjera gdje su dašanski veliki svjetski poduzetnici i privrednici ostvarili svoje poduzetničke ideje i zamisli upravo u svojoj trećoj životnoj dobi, odnosno nakon navršениh 60 ili 65 godina života. To je pokazatelj i dokazom kako za aktivizam usmjeren na implementiranje različitih razvojnih javnih (praktičnih, konkretnih) politika nikada nije kasno. Isto tako, takvi primjeri su pokazatelj svim društvima i državama svijeta kako se trebaju, ne samo odnositi prema svojoj starijoj populaciji, već i kako mogu ostvariti značajne razvojne politike koje su im preduvjet funkcionalnosti i opstanka.

Analiza pozicioniranja starijih osoba u društvenom okruženju najzanimljivija je upravo s aspekta njihovog aktivizma i ostvarivanja zdravog starenja kao izuzetno važnog aspekta njihova života. U sve to treba uključivati postojanje međugeneracijske solidarnosti i tolerancije kao bitnih preduvjeta uspješnog (zdravog i aktivnog) starenja. Radi se, dakle, o poticanju integracije starijih osoba u bosanskohercegovačko društvo i boljem razumijevanju značaja i oblika uključivanja populacije starijih osoba u Bosni i Hercegovini

u obrazovne, kulturne, zdravstvene, sportske i sve druge aktivnosti. To svakako treba uključivati i organizaciju i sprovođenje raznih oblika podizanja razine njihove ukupne uključenosti, a koji su se pokazali kao odličan način mobilizacije i socijalnog uključivanja starijih osoba.

Današnja društva su, prije svega, društva znanja i razvoja. Takva društva permanentno postavljaju nove standarde za svekoliku socijalnu uključenost i participaciju u društvenom životu starijih osoba kao aktivnih kreatora razvoja društava i država. Stoga je neophodno sistematičnije i angažiranije raditi na implementiranju i stvaranju bosanskohercegovačkog društva kao društva znanja, pri čemu znanja i iskustvo starijih osoba mogu dati nemjerljiv doprinos. Na taj će Bosna i Hercegovina biti šire uključena u savremena društvena kretanja. U tom pravcu, dovoljno je voditi se brojnim primjerima dobre prakse iz razvijenih država svijeta.

3. FENOMEN AKTIVNOG STARENJA U PROCESU KREIRANJA JAVNIH POLITIKA U BOSNI I HERCEGOVINI

Aktivno starenje treba biti sastavni (prirodni, biološki) dio ljudskog života na ovom svijetu. U fokusu interesiranja relevantnih istraživanja je socijalno starenje pojedinca, kojim se sa znanstvenog aspekta bavi socijalna gerontologija. Definiranje starenja pojedinca preko socijalnih konstrukata se temelji na „...tumačenju ličnosti, promene socijalne uloge i socijalnih odnosa pojedinca“ (Škundrić, 2006).

U okviru analiza različitih aspekata socijalnog starenja posebna se pozornost posvećuje pitanjima koja se tiču aktivnog starenja kao socijalnog fenomena, s posebnim osvrtom na aktivno starenje kao komponentu javnih politika. U tom kontekstu valja promatrati utjecaj fenomena aktivnog starenja na serioznije definiranje ključnih odrednica razvojnih politika društva i države, ali i njegovu ulogu u reafirmaciji pozicije starijih generacija u društvenom okruženju.

Činjenica je kako je stanovništvo ključni faktor svakog razvoja i implementiranja razvojnih politika. U tom kontekstu, posebno se analiziraju aktivnosti stanovništva najrazličitijih profila i profesija u mnogim oblastima društvenog i ekonomskog razvoja. Sve se to odvija s određenim ciljem i svrhom. Svrha aktivnosti ljudi (stanovništva), osobito u procesu privređivanja i razvoja, jeste „...osiguravanje dobara kojima se zadovoljavaju raznovrsne njihove potrebe“ (Jašarević, Jašarević, 2009). U tom procesu, aktivno stanovništvo se pojavljuje u dvojakoj poziciji ili dvojakoj funkciji. Prvo funkcija ili uloga tiče se uloge u procesu privređivanja (proizvodnje) materijalnih dobara i usluga, gdje se stanovništvo javlja kao proizvođač dobara. Druga funkcija ili uloga jeste uloga aktivnog stanovništva u procesu potrošnje proizvedenih materijalnih dobara i usluga, gdje se oni pojavljuju u ulozi potrošača.

Temeljem navedenih činjenica vrše se klasifikacije i tipologizacije stanovništva sa različitih aspekata i prema različitim kriterijima. Glede razvojnih kriterija, osnovna tipologizacija stanovništva jeste ona koja stanovništvo dijeli u dvije skupine, i to:

- aktivno stanovništvo i
- pasivno stanovništvo.

Kada su u pitanju starije osobe, većina istraživača i znanstvenika ih svrstava u skupinu radno pasivnog stanovništva. To, prije svega zbog njihovog društvenog statusa i godina, ne ulazeći u detaljnija razmatranja i određenja njihove uloge u društvu. Upravo

ovakvi površni pristupi bili su jedan od temeljnih pokretača šireg zanimanja za procese starenja i starije osobe, tako da se serioznije i sistematičnije pristupa problematici koja se odnosi na aktivizam starijih osoba u funkciji kreiranja i implementiranja razvojnih politika. Značaj takvom pristupu daju sve izraženije kritike na račun velikih budžetskih rashoda na starije osobe.

Prema Džozefu Stiglicu (*Joseph E. Stiglitz*) do povećanja rashoda je došlo usljed „...sve većeg broja starih, povećanog broja usluga koje oni koriste i cene zdravstvenih usluga, koje će, kako se predviđa, rasti brže od stope inflacije.“ (Stiglitz, 2004). Država se, aktivnim javnim politikama u oblasti zdravstvene zaštite starijih osoba, treba uključiti kako bi se osigurali bolji uvjeti i kvalitet života tih osoba. U tom kontekstu, država može angažirati na nekoliko načina, i to (Stiglitz, 2004):

- direktnim plaćanjem zdravstvene zaštite;
- subvencioniranjem pojedinačne “kupovine“ zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja;
- pružanjem zdravstvenih usluga;
- financiranjem i provođenjem istraživanja;
- sprečavanjem širenja zaraznih bolesti;
- reguliranjem proizvodnje i prometa lijekova i medicinske opreme.

Pritisak na državu se može smanjiti i aktivnom ulogom starije populacije stanovništva. Naime, neophodno je osigurati institucionalne i organizacijske alate i mehanizme kojima će se omogućiti afirmiranje i podsticanje aktivizma starijih osoba. Dok se u razvijenim državama svijeta ovim pitanjima već odavno posvećuje značajna pozornost, u Bosni i Hercegovini je još uvijek ova oblast zapostavljena i slabo ili gotovo nikako afirmirana. Jedini oblik afirmiranja i profiliranja aktivizma starijih osoba kao faktora razvoja postali su gerontološki centri i centri za zdravo starenje. Hrvatska znanstvenica Nada Smolić-Krković pod gerontološkim centrima podrazumijeva „...mjesto koja osobi sa znatno smanjenim fizičkim i ostalim mogućnostima osiguravaju život dostojan čovjeka“ (Lovreković, Leutar, 2010). Ovi centri postaju najbolja i izuzetno afirmativna mjesta i institucije koje u potpunosti posvećuju pozornost aktivizmu starijih osoba, kroz razne programe koje organiziraju i vode. Naime, „...kvaliteta života u starosti uvelike ovisi o vrsti i opsegu mjera društvene intervencije i razgranatosti mreža ustanova za brigu i skrb starih i nemoćnih osoba.“ (Koružnjak, 2003). Stoga, država (javni sektor) u tom kontekstu ima veliku odgovornost prema svim pripadnicima starije i nemoćne populacije, ali i obvezu osigurati polazne pretpostavke za sve veću participaciju privatnog sektora u utemeljenju i izgradnji institucija za skrb starijih osoba.

Činjenica je kako je u Bosni i Hercegovini prisutna dominantna opća stagnacija u razvoju kapaciteta koji nisu u skladu sa potrebama narastajućeg broja korisnika i nisu u jednakoj mjeri dostupni u svim bosanskohercegovačkim gradovima. Evidentan je i niz drugih problema u funkcioniranju i svrsishodnosti postojeće mreže ustanova i organizacije sistema socijalne zaštite. Jedna od strateških tendencija je potreba i neophodnost osnivanja autonomnih institucija za otvorenu zaštitu starijih osoba s obrazlaženjem da postoji ekonomska, socijalna i svaku druga opravdanost takvog jednog programa. Jer, svaki gerontološki centar je ključna poduzetnička ideja koja na najbolji i najadekvatniji način može postati mjestom, ne samo zaštite starijih osoba, već i mjestom afirmiranja i aktiviranja najrazličitijih iskustava i znanja kojima starije osobe raspolažu, u svrhu ne

samo njihovog osobnog ili razvoja centra, već u konačnici i u svrhu razvoja cjelokupnog društva i države Bosne i Hercegovine. Dakle, aktivizam starijih osoba u funkciji implementiranja razvojnih politika u Bosni i Hercegovini se najbolje može omogućiti kroz razgranate mreže gerontoloških centara. A „...kako bi se program izgradnje domova i razvoja mreže gerontoloških centara podržao, a u interesu starije populacije u Bosni i Hercegovini – nužno je afirmirati ulaganja u ovakve projekte, uspostaviti transparentnu liniju povjerenja, odnosno certifikaciju izvrsnosti, koja će mnogim uspješnim i vrhunskim domovima i gerontološkim centrima – donijeti prepoznatljivost“ (Jašarević, Kuka, 2016).

Znači, neophodno je sistematično pristupiti afirmiranju i implementiranju ukupnih potencijala kojima starije osobe raspolažu, gdje će se takvi programi i projekti podići s lokalne, na državne razinu. S tim u vezi, aktivne starije osobe mogu biti jedan od značajnih pokretačkih potencijala razvoja bosanskohercegovačkog društva.

Starost postaje novo dugo razdoblje u životnom ciklusu čovjeka, za koje se redefinišu osobna i društvena očekivanja, uspostavljaju i razvijaju novi obrasci i sadržaji društvenih uloga i pozicija starijih osoba. Istovremeno, društvo znanja postavlja nove standarde za socijalnu uključenost i participaciju u društvenom životu. Iz tih razloga starije osobe se putem obrazovanja osnažuju i osposobljavaju da aktivno učestvuju u zajednici.

To znači da da je izuzetno važna uloga cjeloživotnog obrazovanja i učenja u smislu, ne samo obrazovanja u starosti, već obrazovanja svih i kroz sva životna doba, u cilju ostvarenja društva za sva životna doba. Stoga, obrazovane starije osobe na našim prostorima ne treba marginalizirati i zanemarivati njihovo ogromno iskustvo. Svakako ih valja maksimalno valorizirati s jasnim društveno ekonomskim interesima i ciljevima. Ipak još mnogo toga je potrebno uraditi na afirmaciji fenomena aktivnog starenja s ciljem da postane dominantna filozofija u okviru koje će se starije osobe različitim mjerama podsticati i podržavati na transfer vlastitih znanja u korist društvenog boljitka.

4. ZAKLJUČAK

Intenzivnije i aktivnije uključivanje starijeg stanovništva u sve značajne društvene, ekonomske, političke, socijalne i druge aktivnosti je preduvjet neutraliziranja svih negativnih aspekata i efekata procesa starenja kao faze životnog ciklusa. Takav pristup je neophodan kako bi se uopće moglo govoriti o potpunom i cjelovitom ekonomskom, socijalnom, političkom i svakom drugom razvoju savremenih društava i država.

Ono što je nesporna činjenica jeste to da Bosna i Hercegovina ima sve veći udio starijeg stanovništva, uključujući i nisku stopu fertiliteta, što se svakako odražava na aktualnu, ali i buduću ekonomsku i svaku drugu održivost države i njen daljnji razvoj.

S obzirom na činjenicu da je savremeno društvo obilježeno, pored ostalog, i rastućim potrebama starijih osoba za gotovo svim vidovima i oblicima skrbi (zdravstvena, socijalna, smještajna i slično), aktivizam tih istih starijih osoba je od izuzetne važnosti prilikom implementiranja usluga skrbi. To znači i njihovu aktivnu participaciju i učešće u donošenju relevantnih javnih politika i javnih odluka kojima će se usluge za skrbi starijih osoba efikasno i pravovremeno implementirati. Cilj je učinkovita skrb za starije osobe, i to ne samo putem institucionalnih aranžmana, već i putem izvaninstitucionalnih aranžmana u kojima najveći doprinos daju obitelj, susjedstvo, članovi uže okoline (društva). Takav sistem je jedan od ključnih preduvjeta potpunog aktivizma u svim oblastima društvenog rada i privređivanja.

Svi relevantni indikatori govore u prilog činjenici da je budućnost već počela, a da starije osobe u toj budućnosti mogu, zahvaljujući permanentnom napretku i razvoju, osobito u oblasti medicinskih tehnologija, očekivati kvalitetniji i zdraviji život, odnosno kvalitetniju i zdraviju starost. Takva starost će im omogućiti potpuni društveni aktivizam. U tom cilju, taj aktivizam treba biti usmjeren u pravcu kreiranja politika ekonomskog i socijalnog razvoja društva i države Bosne i Hercegovine.

Univerzalno je prihvaćen koncept zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih javnih politika, koji je usmjeren na olakšanje života starijim osobama, a što uključuje njihov nezavisan život, ugled, kao i aktivizam u svim društvenim događanjima i doprinos razvoju društva i zajednice. Takvom konceptu neminovno i permanentno trebaju težiti bosanskohercegovačko društvo i država.

LITERATURA:

1. Anić, Š. et al., 1998. Rječnik stranih riječi: tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze. Zagreb: Sani-Plus.
2. Dror, Y., 2006. Training for Policy Makers. U: Goodin, E. R. et al., ur. The Oxford Handbook of Public Policy. Oxford: Oxford University Press, str. 80-105.
3. Jašarević, F., Jašarević, Z., 2009. Teorija razvoja i planiranja zajednice – skripta. Sarajevo: Interlinea d.o.o.
4. Jašarević, F., Jašarević, Z., 2009. Ekonomski i socijalni razvoj – skripta. Sarajevo: Interlinea d.o.o.
5. Jašarević, F., Kuka, E., 2016. Osnove socijalne gerontologije. Sarajevo: Keli d.o.o.
6. Koružnjak, B., 2003. Stanovanje za starije – interdisciplinarni pristup u formiranju općeg modela stanovanja za starije osobe. Znanstveni prilozi, 11, str. 1-10.
7. Lovreković, M., Leutar, Z., 2010. Kvaliteta života osoba u domovima za starije i nemoćne osobe u Zagrebu. Socijalna ekologija, 19 (1), str. 55-78.
8. Smolić-Krković, N., 1974. Gerontologija: priručnik za socijalne radnike. Zagreb: Savez društava socijalnih radnika SR Hrvatske.
9. Stiglitz, E. J., 2004. Ekonomija javnog sektora (prvo izdanje). Beograd: Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu.
10. Škundrić, S., 2006. Starenje i starost. Priručnik za volontere: Kućna nega i pomoć u kući starijim osobama. Novi Sad: Novosadski humanitarni centar, str. 1-4.
11. Termiz, Dž., 2009. Metodologija društvenih nauka (drugo dopunjeno i prošireno izdanje). Lukavac: NIK "Grafit".
12. Tomek-Roksandić, S., et al., 2007/2008. Gerontološki javnozdravstveno - statistički pokazatelji za Hrvatsku 2004 - 2006. godina. Zagreb: Zavod za javno zdravstvo Grada Zagreba/Centar za gerontologiju.